

Kovács Endre (1947–2020)

Tisztelt gyülekezet, tisztelt barátok, ismerősök!

Az élet legyőzi a halált. A szerelem legyőzi a halált. Ebben reménykedtem. Holott valahol mélyen tudom, az életünk egy röpke pillanat. Másra sincs esélyünk, mint hogy provokáljuk a halált még egy kis haladéért, vagy éppen fordítva.

Igazi dráma, hogy az Úr éppen akkor szólította el Endrét, amikor újra élni akart, amikor a felesége, Judit 2016-os halála miatti mély megrázkódtatásból kikerülve újra aktívan dolgozni kezdett, megint tele volt tervekkel. Könyvet akart készíteni az alsóörsi vitorlázásról, amihez saját élmény is fűzte, hiszen örökös tagként egy hajóban „vitorlázott” az alsóörsi győztes csapattal, Bardóczy Miklóssal, Both Gáborral és másokkal a Nemzeti Regattán.

De már nem lesz könyv, elmaradnak az utazások is, nem jutunk már soha el Ipegre (Peć, Koszovó), pedig 2018-ban közel jártunk hozzá a boszniai és montenegrói hegyek között. Legalább tíz éve ígértük magunknak, hogy megtesszük ezt az utat a Rigómezőre, a Kovács család bölcsőjéhez, hiszen a nagypapa (Emin Juszuf) onnan származott. Gondolatban sokat utaztunk és sokszor valóságosan is, oda-vissza ismertük Endre történeteit, Lausanne-ból Párizsba, Düsseldorfba, Budapestről Zürichbe, Alsóörsről Berlinbe, Szarajevóba, Macedóniába.

Endre barátom nem akart meghalni, de az utolsó gyötrelmes napokban már kérte Karolát, engedje el. Érezte, neki már csak egy utazás maradt, az utolsó, a lélek utazása Kháron ladikján. Fél év alatt végzett vele a betegség.

1947-ben született Budapesten. Az Apácai Csere János Gimnáziumban érettségizett 1966-ban, majd úgy döntött, hogy hivatásszerűen fog fotózni. Fényképezési tanulmányokat folytatott, Petrás István tanítványa volt, a műtárgy- fotózás területére szakosodott. A Magyar Nemzeti Galéria, valamint művészeti folyóiratok, könyvkiadók munkatársaként dolgozott

1966 és 1974 között a magyar avantgárd mozgalom aktív résztvevője, a Kassák Színház (a későbbi Squat Theatre) munkatársa, fotósa volt. Fotóival különböző pályázatokon, valamint hazai és külföldi kiállításokon vett részt.

1974-ben feleségével, Judittal, Svájcba emigrált és Lausanne-ban telepedett le. Felvételt nyert a Genfi Képzőművészet Főiskolára, ahol 1980-ban diplomázott audiovizuális: film-video szakon.

Kisfilmeket készített, rendező és operatőr asszisztensként dolgozott Svájcban és Franciaországban. Fotós tevékenysége továbbra is a műtárgy-

fotózás és az egyéni képalkotás között váltakozott; múzeumok, galériák és könyvkiadók munkatársa, egyéni műveit kollektív és önálló kiállításokon mutatta be.

Feleségével, Kovács Judittal 1993-ban hazatértek Magyarországra és a Balaton mellett, Alsóörsön éltek. 2004-ben Budapesten a Ludwig Múzeumban önálló kiállítás keretében több mint 100 művét mutatták be. A Duna Televízió portréfilmet készített róla. A Veszprémi Művész Céh tagja és céhmestere volt.

Kovács Endre minden jelentősebb munkája, képsorozata valamiképpen utazás és történetmesélés, aminek nagymestere volt, nem csak fotóban, hanem szóban is, szavakkal talán kicsit vidámabban, poénokra felfűzve mesélt, de a fotói többnyire furcsák, különösek voltak. Mintha épp elállt volna az eső, csend honol rajtuk és látni a sötét fákat a szürke égbolton. Mintha vigasz lett volna számára a művészet.

Képtárak és múzeumok szenvedélyes látogatójaként boldog volt, ha a fotóit viszontlátta. Önmaga vigasztalására fotózott? Nem tudom, ez inkább csak megérzés. Minden érdekelte, mindent meg akart tapasztalni, mindenhová elmenni.

Az alsóörsi háza, mely tulajdonképpen élete afféle tárgyiasulása, tele van érdekes tárgyakkal, fényképekkel, festményekkel és természetesen könyvekkel.

Kovács Endre nagy idők részeseként tevőlegesen ott volt a magyar avantgárd művészet megszületésénél a 70-es évek elején Halász Péterék színházában (a Kassák Színházban), ami örökre meghatározta és nyitottá tette, bár valahol mélyen vallásosan konzervatív volt emberi tartásban és méltóságban, a másik ember és a világ tiszteletében.

1974 után, az emigrációban is dokumentálta a világhírnévre szert tett Squat Színház előadásait, amikor utolérte őket Párizsban, Amszterdamban, Avignonban, ezek a fotók „*Feljegyzések időrend nélkül*” című könyvében láthatók. A fiatalkorában Budapesten készült fekete-fehér képsorozatait pedig az „*Ideiglenes amnézia*” és a „*Vizafogó*” című albumban gyűjtötte össze, mely albumot a Magyar Művészeti Akadémia jelentős anyagi támogatásával készítette.

Amikor a rendszerváltás után hazatelepültek Svájcból Alsóörsre, a világlátott fotós nyitottságával fedezte fel és kezdte el fényképezni és kötetbe szerkeszteni az itteni értékeket, a falu múltját, a tájat, a vörös követ, de meg kell említeni az itt élő neves emberekről szóló kiadványt is; valamint emlékezetes albumot alkotva megmentette az enyészettől Szilágyi László veszprémi festőművész műtermének falfirkáit, festményeit, amiért nem lehetünk eléggé hálásak neki. Ahogy a Veszprémi Művész Céh vezetőjeként és a református egyházban végzett presbiteri munkájáért sem.

Egy ideig ő gondozta Veszprém megye francia kapcsolatait, ami nem esett nehezére, hiszen Alsóörsön is a francia tévé csatornáját nézte, a ma-

gyaron kívül a francia kultúrában érezte magát otthon. Magára vállalta ezeket a közéleti szerepeket, pedig szíve szerint inkább befelé forduló, alkotó ember volt.

Mi mást mondhatnék még? Természetesen személyes dolgokat is bőséggel:

a veszprémi Múzsák Kertjét, amit közösen szerveztünk Endrével, a közös balkáni utazásunkat, és kedvenc zenéinket: az Európa Kiadót, David Bowie-t, Bob Dylant és a Roxy Musicot, de most nem ennek van itt az ideje. Most búcsúzni kell.

Búcsúzni kell, de biztos lehetsz benne drága barátunk, hogy ahányszor kiülünk egy balatoni teraszra olaszrizlinggel a kezünkben, te is ott leszel velünk.

Ott leszel velünk a Csere-hegyi kilátóban minden Szilveszter napján délben, és a te szemeddel is fürkésszük majd a Balatont és a környező tájat, persze ameddig nekünk is megadatik, hogy felkapaszkodjunk oda, annak a nagy hegynek a legtetéjére.

Endre, kedves barátom, nyugodj békében!

(Elhangzott Alsóörsön, 2020. október 16-án)

Fenyvesi Ottó

BANDI

Volt idő, amikor sokat beszélünk, volt, amikor alig. Megnéztem a kertjét, áthozott egy üveg frissen fejtett bort, mindenféle események láttán aggályoskodtunk, lamentált a ballépése fölött és érdeklődött, hogyan haladok a terveim megvalósításában. Olykor megreszelte a torkát, hogy megerősítse a jelenlétét. Néhány hónapja, nyár közepén egy német íróról mesélt, akinek nem olvasta el teljesen még a kötetét, de érdekesnek találta. A regénynek ugyanis nincs főhőse. Van szerkezete, van benne viszonyrendszer, de nincs állandó hős.

Augusztusban, amikor éppen nála voltam, leemelte a könyvet a polcra. A borítón egy televízió távirányítóját ábrázoló grafika látható, ezt és a nevet, címet kivéve, csupa fekete színű. Arra már nem emlékszem, hogy esett e szó a tartalomról. Azon a napon átküldött fél tucat mailt a hozzánk csatolt fényképfelvételekkel. Egy részét korábról ismertem, a többségét azonban először láthattam. Mind a veszprémi Dózsa-városrészben készült. Jóformán egyik fotón sem látható ember, pusztán a házak, a falak, a járdák és úttestek, s az optika révén hatalmas, üres térségek. Mintha elhagyott, amerikai kisvárosost ábrázoltak volna. Kietlen s egyben monumentális valamennyi felvétel. Az eredeti értelem szerintinek, monumemtumnak készült, gondoltam akkor, valamennyi darab.